

LA CARTA DE POBLACIÓ DE CONSTANTÍ I EL CAMP DE TARRAGONA

Jordi Morant i Clanxet

ANTECEDENTS

L'historiador Josep M. Font i Rius, antic director de l'arxiu de la Corona d'Aragó, publicà les cartes de població de Catalunya l'any 1969, pel Consell Superior d'Investigacions Científiques, de Madrid, en document datat el 30 d'abril de 1159, per carta de franquícies concedida de l'arquebisbe de Tarragona Bernat de Tort, per a poblar de nous habitants la Vila de Constantí.

Josep Blanc, al seu *Arxiepiscopologi I* a la pàg. 94, ens informa sobre aquesta donació, diu, que a la informació ordenada el 1168 per l'arquebisbe Hug de Cervelló, els confins del terme de Constantí, es confirmen a l'època del príncep Robert d'Aguiló, quan assenyalà el castell de Ciurana encara estava en poder dels àrabs, pel que el nom de Constantí no ha sofert variació, doncs tals testimonis documentals ja citen el terme, de la vila de Constantí, s'anomena la "Parellada de Constantí", sent llavors un terme ròneg, com una quadra, fundant-se després com a poble i vila.

En aquesta premissa hem de raure als inicis de la reconquesta catalana que durà molts anys, sent Ramon Berenguer II que l'any 1087, comte de Barcelona qui ordena la reconstrucció de Tarragona procedint a la restauració de la Metròpoli tarraconense. Mentre això no es realitza comenta Josep Iglèsias,

"Confereix la dignitat Metropolitana al bisbe Berenguer de Vic i el Papa Urbà II s'afanya al restabliment de l'antiga Seu.

En reintegrar-se Catalunya a la nostra Seu, l'any 1090, féu una sorprenent i solemne donació de la ciutat i el Camp de Tarragona i a Déu i al Príncep dels Apòstols Sant Pere."

CONSTANTÍ - MONGONS

Començant per les més properes a la capital, Constantí es revela com d'origen romà, potenciat a més per la famosa basílica de Centcelles situada en el seu terme. Des de les primeries de la població tarragonina, la vila de Constantí apareix com una dominicatura de l'arquebisbe, reservada al prelat des dels dies de Sant Olaguer, a les donacions i infeudacions del territori al príncep Robert, prèvia delimitació dels seus termes per aquest últim i segons justifiquen en el *Liber Feurorum I*, del judici de 1171, en una informació ordenada el 1168 per l'arquebisbe Hug de Cervelló, segons indica Blanc al seu *Arxiepiscopologi* i també Jaime Villanueva a "*Viage literario a las Iglesias de España*" cap., XIX Duc. XXVIII.

En el terme rural que seria Constantí va rebre un impuls demogràfic el 1159, amb l'atorgament de la carta de franquícies dels que anessin a repoblar-lo, per part de l'arquebisbe Bernat de Tort. Sembla ser que l'acta arrenca de la fundació de la vila, malgrat desconèixer el contingut de les concessions que s'estipularen. El seu terme arribaria en principi una gran amplitud de distintes direccions, segons deduïm d'una delimitació consignada amb l'acord del rei i l'arquebisbe Guillem de Torroja. de 1173, segons explica Villanueva al seu *Viage literario*, Cat. XXXIV. Actualment Constantí és una vila de 5.000 habitants i és partit judicial de Tarragona.

A les proximitats de Constantí dintre del terme municipal de Tarragona, hi ha el paratge o, partida rural dels Maongons o Mongons. Es tracta d'un dels més antics col·nitzadors documentats a l'àrea tarragonina on ja consta que el nou d'abril 1149 –un turó erm– era objecte de concessió per part d'un cavaller. Pons de Timor (que el tenia per Guillem de Cervera, i aquest pel príncep Robert, i indirectament per l'església de Tarragona) a favor d'un grup familiar, per edificar-lo. Sabem que per allà el segle XIV passà el terme al domini de la ciutat, però no sembla que superés el to de vila rural desaparegués i la seva població hauria crescut ja notòriament a mitjans del segle XVI, segons testimoni de l'època de Pons d'Icart, al llibre *de Las grandezas de Tarragona*, foli 230 v. on s'indica que aquest lloc antigament havia població, i segons documents relatius a les propietats veïnes a la vila com la que acabem d'esmentar situada, prop de Constantí, segons els antics documents de la Pavordia de Tarragona. Encara avui es manté com una partida de reduït veïnatge disseminat que coneixem pels Maongons o Mongons, a uns 4 km de la capital.

L'il·lustre historiador uneix Constantí Mongons i després amb La Selva del Camp com una ruta particular de la riba del Francolí, i més ben dit la irradiació que Constantí produí en anys força llunyans, a un extrem septentrional del terme de Constantí. Zona de bosc anomenada per això Silva Constantina que Josep Blanc cita al seu *Arxiepiscopologi* pàg. 96, va fundar-se a meitats del segle XII la localitat de La Selva del Camp, que va ser coneguda com Villa Constantina per la seva importància en aquest terme. En el lloc hi havia la vella població, doncs havien habitat els romans i també els sarraïns, i això ho diuen Jaime Villanueva i Pons l'Icart als seus respectius llibres, però al ser ocupat el territori dels cristians restà molt abandonat i molt derruït. I el tema segueix.

Els arquebisbes senyors de bona part del nostre Camp fins la guerra de la independència.

EL PONTIFICADO TARRACONENSE DE MON Y VELARDE

Aquest és el títol de la tesis doctoral que el seu dia llegí i presentà el catedràtic Josep Mª Sabaté i Bosch, que parla exhaustivament del Camp de Tarragona, dels seus antecedents, jurisdiccions i singularitats.

“La toma de posesión que en 11 de mayo de 1804 lleva a término D. Romualdo Mon y Velarde por sus apoderados, de las Baronias, jurisdicciones, diezmos, censos, castillos, hornos y domas derechos de la Mesa y Dignidad Arzobispal percibia y le pertenecian diferentes pueblos, términos y cuadras del Campo de la Ciudad de Tarragona, así como las de Ager ya estaba prescrita en aquella ejecutoria fechada en San Lorenzo el 29 de noviembre de 1803, de manera

“que el Alcalde Mayor de Tarragona, Jueces y Justicias de los términos y jurisdicciones de los pueblos pertenecientes al señorío temporal de la Dignidad arzonispal de Tarragona, en posesión de ellos por el M.R. Arzobispo electo Dn. Romualdo Mon y Velarde...”

“pues que dichos pueblos sobre los que existia esta jurisdicción y señorío eran los siguientes:

...Constantí, Vilaseca, Riudoms, Montroig, Alforja, Las Borjas, el Plà, Riudecols, Tamarit, La Riera, La Selva, Burguet, Albiol Pradell, Castellvell, Vilabella, Irlas y Voltas, Milà, Vilabert, Riudecañas, Argentera, Dosaguas, Arboset, Colldejou, Vilanueva de Escornalbou, Alcober, Almoester Valls, Viñols, Franquezas, Las Sorts, Las Comas, Territorio, Reus, Valls de Ager con sus cinco pueblos”,

I que consten a l'Armari de la Mitra, núm. 25 de l'Arxiu Històric Arxidiocesà. Aquests eren, doncs, els pobles que sustentaven el poder temporal i senyoriu dels nostres arquebisbes, desapareixent amb tot aquell antiquíssim cerimonial dels gremis, confraries, delmes i termes que la Guerra de la Independència, que marcà la història tarragonina.

PINZELLADA HISTÒRICA DEL PRELAT

La Seu de Tarragona estava vacant pel traspàs de Fra. Francesc Armanyà, i el mes de setembre de 1803 Pius VII nomena com arquebisbe de Tarragona a Romuald Mon i Velarde natural del bisbat d'Oviedo, de noble família. Prengué possessió de la Mitra tarragonina el dia 11 de maig de 1804. Jurà fidelitat a l'Església Metropolitana de Tarragona. Després, mesos més tard amb la solemnitat de costum, féu el jurament del senyoriu temporal a la ciutat amb tota pompa, del fastuós seguici popular, gremis i confraries. Visità els pobles de jurisdicció de la Mitra, i per això se li va fer una gran rebuda a Constantí com a senyor del lloc.

Nosaltres afegim que aquest prelat la gran festa del Senyor de Tarragona i el seu Camp, l'any 1804, publicant el seu principal contingut a “Sant Isidre patró de la pagesia tarragonina”, de 1995. Dèiem el següent:

Entrada pública i solemne de l'arquebisbe Dr. Romuald Mòn i Velarde. Dia 2 de setembre de 1804.

1.- “Primeramente el Gremio de Pescadores con su estandarte y bayle de los Titanes, se componia de guareniza de dos hombres o labradores, la bandera con vergueros y la copla de ministriles bien vestidos y aderezados.

2.- "Gremio de Jóvenes Manestrales con su estandarte. Vergueros y bayle de Santa Fe con su música.

3.- "El estandarte del gremio de San Ponce de les Revendedores, con sus vergueros y sin bayle alguno per servir esta función dus individuos de alabarderos...

4.- "El Gremio de los Horneros y bayle de Damas y Caballeros y muy bien vestidos con su música.

5.- "Gremio de San Miguel de los Tejedores de Lino; bayle de San Miguel y Diablos ejecutando la caída de Lucifer.

6.- "Gremio de San Lorenzo de los Labradores con su estandarte y bayle de Cavallets, esto es, cinco caballines con seis caballeros recamente adornados de vestidos, 16 turcos con su estandarte y dos àngeles con su música.

7.- "Gremio de Santa Lucia de lops Sogueros con su estandarte y bayle de "Cossins ó Prims", Compuestas de doze y música ".

8.- "Gremio de Mestres Albañiles con su estandarte, bayle de "Gitanes" con un gitano se hizieron con el cordón.

9.- "Gremio de los Carpinteros con su bayle de Gigantes que eran quatro.

10.- "Gremio de San Marcos de los Zapateros con su estandarte de Cercolers que eran ocho con su música.

11.- "Gremio de Sta. M^a de los Sastres con estandarte de los Reyes que eran doze y tres muchachos ricamente vestidos con su música.

12.- "Gremio de Santa Magdalena con su estandarte y luego un huerto con sus 4 damas, 4 torcos y 4 caballeros y baylan con su música.

13.- "Gremio de San Eloy deblos Gerreros con el àguila que danzaron con su música.

Finalmente después de un lucido acompañamiento, seguia el Muy Illtre. Ayuntamiento con sus timbales, música y estandarte como arriba se ha dicho". Arxiu Municipal. Llibre d'actes del Consistori. Rebuda i entrada solemne d'aquest prelat. Any 1808.

El seu pontificat el marcà molt la Guerra de la Independència, al final hagué d'anar-se'n i embarcar-se com a tants tarragonins cap a Mallorca. Sempre va estar informat del que succeïa a Tarragona. Les tropes del mariscal Suxet destruïen el Castell del Patriarca, la seva residència, llavors comença la construcció de l'actual palau arquebisbal, regalà una nova creu processional, i un valuós tern compost de capa pluvial, casulla i dalmàtiques per l'oficiant, el diaca i el sotsdiaca del Pontifical del dia de Santa Tecla. Mon traspassà a Sevilla el mes de setembre de 1819. En la història dels nostres arquebisbes va ser el carrer del senyoriu temporal. Començà, llavors una nova era.

EL CAMP DE TARRAGONA I ELS SEUS POBLES

També Constantí havia tingut el castell de l'Arquebisbe, i tingué molt a dir quan el Camp de Tarragona. Són molts els pobles del camp, en aquest segon apartat els incloem tots, prescindint de connotacions polítiques, procedència, senyoriu o, feu fossin o no de la Mitra, o del poder temporal dels arquebisbes.

Albiol, Albarca, Alcover, Alexar, Argilaga, Alió, Alforja, Almoster, Arbolí, L'Argentera, Les Borges del Camp, Botarell, Bràfim, Cabra del Camp, Cambrils, Capafonts, La Canonja i Mas Ricart, Castellvell del Camp, Centelles, Colldejou, Constantí, Duesaigües, Escornalbou, Farena, La Febró, La Glorieta, Els Garidells, Hospitalet de l'Infant, La Massó, El Morell, Maspujols, Milà, Mont-Roig del Camp, Montbrí del Camp, La Musara, els Palla-

resos, Perafort, La Pineda, Pratedip, el Pla, Pla de Santa Maria, La Pobla de Mafumet, Prenafeta, Puigdelí, Puigpelat, Renau, Reus, Riudecols, Riudecanyes, Riudoms, Rourell, Tarragona, la Secuita, La Selva del Camp, Salou, Vallmoll, Valls, Vandellòs, Vistabella, Vinyols i els Arcs, Vilallonga del Camp, Vilanova d'Escornalbou, Vilabella, Vila-seca de Solcina, Vila-seca del Comú, Vilaplana, Vistabella, Les Voltes. I alguns altres poblats o petits nuclis absorbits per altres de més grans com Barenys, el Codony, Mangons, Montoliu, Sant Pere de Sescelades i algun altre més.

Aquests són els pobles del Camp de Tarragona per ordre alfabètic prescindint si en l'actualitat són de l'Alt o Baix Camp, doncs el que realment ens importaria, que solts pobles del Camp de Tarragona. Una vegada cedida en féu de la Mitra la ciutat i el seu Camp, tota aquesta gran comarca es refermava amb una vegueria, assignant-se-li dos veguers o funcionaris civils, nomenat un d'ells per l'arquebisbe entre el comte sobirà, segons convingueren les dues potestats l'any 1173, en certa concòrdia entre el metropolità, Guillem de Torroja, i el rei Alfons I de Catalunya. La qüestió és que el seu origen és antiquíssim, i ja se'n parla del temps de la reconquesta sobre els àrabs, i Constantí sempre és citat tant amb els afers civils com en els eclesiàstics.

També hem de fer una breu disgregació del tema que ens ocupa, que trobem les referències de Constantí a "Tarragona Cristiana" d'Emili Morera a la pàg. 153 del primer llibre quan diu:

"Supone luego Hernandez, que destruido por completo todo el edificio durante la invasión de los germanos, hubo que levantarse de sus ruinas, por monges de Oriente que pasaron por este país durante el imperio de Constantino ó sus sucesores, un cenobio de dicado á San Bartolomé con su correspondiente basílica y templo y baptisterio antiguo, conforme el rito de aquellos tiempos, apoyando dicha opinión de la tradición muy respetable que asegura la villa de Constantí debe su fundación á Constantino Máximo ó que tuvo lugar bajo su protectorado, habiéndose ya hecho eco de la misma Pons de Icart, i constando el primitivo sello municipal de la villa reproducia, como ahora, la imagen del emperador á caballo".

A *Història del Camp de Tarragona*, Vol. I, "El Tarragonès", d'Enric Olivé. Diputació de Tarragona. 1989. L'autor ens fa avinents unes consideracions generals de com es desenvolupà el Camp de Tarragona, partint, nosaltres de la donació de Constantí pel prelat Hug de Cervelló el 1168, i quan s'imposa l'estructura feudal a la nostra comarca:

"A partir del moment de els serrains van deixar de constituir un perill, després de l'ocupació cristiana da Tortosa, Lleida i Ciurana, és justament quan s'inicia la veritable colonització del Camp de Tarragona.

"Es justament a partir de 1149 quan comencem a trobar força referències a donacions i establiments al Camp, sigui per mans d'un o altre co-senyor, o de tots a la vegada.

"Però aquestes donacions, pel que fa al Tarragonès, gairebé només afectaren els llocs de la riba dreta del Francolí, ja que quasi tot el territori de la roba esquerra, des del Francolí al Gaià, pertanyien a una vasta senyoria en mans dels Claramunt des del segle anterior".

EL TARRAGONÈS I LA COMUNA DEL CAMP

Tingueren molta importància els arquebisbes metropolitans de la Seu Primada de Tarragona, en la conformació del Camp, en pobles, parròquies i feus de senyorijs eclesiàstics i civils, els troben els anys 1179 i 1180. Enric Olivé comenta:

“Vegem, doncs, quina era la importància relativa d’algunes de les viles del Tarragonès durant aquells anys:

	1279		1270
Tamarit	140 s.		140 s.
Constantí	117 s.	3	85 s.
Vila-Seca	75 s.		75 s.
El Catllar	60 s.	11	60. 1
Creixell	47 s.	3	40 s. 6
Altafulla	45 s.		45 s.
Centcelles	37 s.	3	17 s. 9
La Pineda	28 s.		18 s. 4”

L’autor assenyala que la vila de Constantí ha patit una davallada en les rendes parroquials d’un any per l’altre.

A la relació hem omès expressament el cas de Tarragona, car les rendes de l’església són aquí representatives de la Ciutat, lles quals provenien de tot el Camp.

“Hom ha volgut situar la relació de la Comuna del Camp l’any 1305. La data no és exacta per què la gestació de la comuna, de fet, va ser força llarga, que ocupà, almenys, bona part de la segona meitat del segle XIII. (Recordem en aquest sentit, els fets de 1275 en endavant).

Probablement, la Comuna del Camp havia de néixer ja a la darrerria del segle XIII, encara que no tindria la seva estructura característica fins ben entrat el segle XIV.

Entre els primers llocs que foren membres de la Comuna, o almenys segons la primera relació que s’ha conservat- només consta una sola població del Tarragonès: Constantí.”

El 1339 consten com la poblacions del Tarragonès. El Codony, Barenys, Salou, Vila-seca, Constantí, Els Garidells i Montoliu, el 1356 anotem a la relació dinou llocs. La vila que ens ocupa, pionera en tota aquesta organització, té 222 focs o cases habitades. El 1392, se li documenten 199 focs, dons malgrat tot Constantí continua sent la primera vila del Camp de Tarragona, llevat de Tarragona, Reus i Valls.

Catedral de Tarragona.